

Nr 240.

Ankom till riksdagens kansli den 21 juni 1946 kl. 5 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående fortsatt verksamhet för hindrande och uppdragande av spioneri m. m. jämte i ämnet väckt motion.

(3:e avd.)

I propositionen nr 284 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 maj 1946, föreslagit riksdagen att till Kostnader till särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av spioneri m. m. å riksstaten för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 800 000 kronor.

Genom beslut den 27 september 1945 tillkallades underståthållaren Martin Wahlbäck att såsom sakkunnig inom socialdepartementet biträda med utredning av vissa i samband med avveckling av allmänna säkerhetstjänsten uppkommande spörsmål. Wahlbäck har i anledning härav den 4 februari 1946 överlämnat en *promemoria angående den fortsatta avvecklingen av den allmänna säkerhetstjänsten samt därmed sammanhängande frågor*. Promemorian innehåller förslag rörande avvecklingens praktiska genomförande och angående handhavandet under fredstid av de uppgifter i fråga om hindrande och uppdragande av spioneri m. m., vilka ansetts icke kunna nedläggas.

Över promemorian ha yttranden avgivits av överbefälhavaren, chefen för försvarsväsendets radioanstalt, överståthållarämbetet — efter hörande av Stockholms stad — länsstyrelsen i Malmöhus län — efter hörande av landsfogden i länet — länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län — efter hörande av poliskammaren i Göteborg och biträdande övervakningschefen i Göteborg — länsstyrelsen i Norrbottens län — efter hörande av landsfogden i länet — statspolisintendenten, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, statskontoret, riksarkivet samt föreningen Sveriges landsfogdar.

Förslag angående ny organisation för hindrande och uppdragande av spioneri m. m.

Beträffande den under fredstid erforderliga organisationen för hindrande och uppdragande av spioneri m. m. har *föredragande statsrådet Mossberg* anfört följande.

Före det sista världskrigets utbrott handhades polisuppgifter, som sammanhängde med övervakning av agent- och kunskaparverksamhet, beivrande av spioneri och närstående brott m. m., helt av de kommunala poliskårerna. Vid Stockholms kriminalpolis fanns för detta ändamål en särskild avdelning. Denna avdelnings personal var dock till numerären mycket obetydlig.

Det skärpta läget under slutet av 1930-talet föranledde vidtagande av åtgärder i olika hänseenden för att bereda ökat skydd mot spioneri och sabotagebrott m. m. Sålunda företogs vissa ändringar i 8 kap. strafflagen och antogs en lag om straff för sabotage. Genom särskilda tvångsmedelslagar — den 14 oktober 1939 och den 9 januari 1940 — bereddes vissa ökade möjligheter att vinna utredning om dessa brott. För att biträda vid handhavandet av hithörande polisuppgifter hade en särskild polisorganisation, allmänna säkerhetstjänsten, inrättats.

Allmänna säkerhetstjänsten har varit verksam såsom spanings- och censurorgan. Med stöd av tvångsmedelslagstiftningen har säkerhetstjänsten — liksom andra i lagen angivna myndigheter — för att förhindra att obehöriga skulle erhålla kännedom om förhållanden, vilkas meddelande till främmande makt kunde skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med främmande makt, utövat post-, telegram- och telefonkontroll. Därjämte har radiotrafiken övervakats.

Sedan de egentliga krigshandlingarna i samband med det senaste världskriget inställts, påbörjades en avveckling av säkerhetstjänsten. Efter det att 1940 års tvångsmedelslag den 30 juni 1945 upphört att gälla har säkerhetstjänsten i sin spaningsverksamhet endast arbetat med polismakten eljest tillkommande tvångsmedel. Post-, telegram- och telefonövervakning har alltså icke tillämpats efter sistnämnda datum.

Kostnaderna för den av säkerhetstjänsten utövade kommunikationskontrollen ha helt bestritts av statsmedel. Däremot har beträffande den direkt brottsspanande verksamheten en uppdelning av kostnaderna mellan staten och respektive kommuner ägt rum. Statsverkets utgifter för organisationen under de år denna varit i full verksamhet ha uppgått till omkring 6 miljoner kronor om året. Personalen har under samma tid omfattat något mer än 1 000 befattningshavare. Den 1 januari 1946 hade avvecklingen av säkerhetstjänstens verksamhet fortskridit så långt att vid nämnda tidpunkt endast 237 personer sysselsattes, av vilka 153 för spaningsverksamheten och 84 för radiokontrollen.

Av den sakkunnige föreslås, att allmänna säkerhetstjänsten helt avvecklas i och med utgången av innevarande budgetår. Detta förslag har i allmänhet i princip understötts i remissutlåtandena.

För egen del finner jag det uppenbart, att en sådan speciell organisation som allmänna säkerhetstjänsten, vilken tillkommit för att stödja den ordinarie polismakten under vissa exceptionella förhållanden och vilken organisatoriskt skiljer sig från polisväsendet i övrigt, icke bör äga bestånd under mera normala förhållanden. Vid behandlingen i årets statsverksproposition av frågan om anvisande av medel för nästa budgetår till anordnande av polisbevakning i annan än den i lagen om polisväsendet i riket stadgade ordning m. m. — från vilket anslag vissa kostnader för säkerhetstjänsten utgått — har jag ock förutsatt, att säkerhetstjänsten skulle komma att avvecklas. Jag föreslår därför nu i likhet med den sakkunnige, att organisationen upphör i och med utgången av budgetåret 1945/46.

Även om allmänna säkerhetstjänsten avvecklas, är det emellertid nödvändigt, att myndigheterna äga möjlighet att övervaka och följa den spionage- och underrättelseverksamhet, som jämväl i nuvarande läge kan förekomma i vårt land. Härvidl uppkommer frågan, huruvida övervakningsuppgifterna böra helt och hållet omhändervhas av den ordinarie polis- och åklagarorganisationen eller om speciella organisatoriska åtgärder kunna anses påkallade. Den sakkunnige förordar, att övervakningen återgår till polisdistrikten, dock att kontroll över radiotrafiken skulle ankomma på statspolisen. De flesta remissmyndigheterna anse, att verksamheten bör anförtros åt statspolisen. I ett utlåtande ifrågasättes, huruvida icke en särskild statlig polisorganisation borde tillskapas för uppgifterna.

Enligt min mening tala övervägande skäl för att ifrågavarande verksamhet under fredstid bör vara en uppgift för de ordinära polis- och åklagarmyndigheterna. Hållningen mot enskilda böra under fred kunna företagas endast av de vanliga myndigheterna och med anlitan av vanliga tvångsmedel. Härav följer, att jag anser det icke böra ifrågakomma, att en ny statlig polisorganisation inrättas i allmänna säkerhetstjänstens ställe.

Emellertid bör å andra sidan beaktas, att det arbete, om vilket här är fråga, är av speciell natur. Polismyndighet kan i regel icke påräkna att erhålla anmälan om sådana förhållanden, som böra föranleda polisingripande i fråga om spionage och liknande brott, utan har att själv genom fortgående aktiv spaning förskaffa sig kännedom om påbörjade eller tilltänkta brottsliga förhållanden. Med hänsyn härtill och på grund av spaningsarbetets art erfordras för uppgifternas fullgörande personal med särskild utbildning för ändamålet. Därjämte må framhållas, att bekämpandet av spionage och olovlig underrättelseverksamhet delvis har en annan karaktär än det polisarbete, som avser skyddandet av en kommuns invånare mot ofred å gator och vägar samt mot stöld, misshandel och liknande brott. Av denna anledning kan det ur kommunal synpunkt framstå såsom mindre naturligt, om kostnaderna för verksamheten skulle helt vila på kommunerna. Denna synpunkt har kommit till starkt uttryck i de av Stockholms stads myndigheter avgivna utlåtandena. Jag anser alltså, att uppgiften att motverka spionage- och underrättelseverksamhet i princip bör ankomma på de ordinära polis- och åklagarmyndigheterna. Dessa myndigheter böra emellertid vid utförandet av det egentliga spaningsarbetet i allmänhet anlita biträde av statspolispersonal, vare sig spaningsarbetet bedrivs inom eller utom förläggningssorten för statspolisen. Ekonomiskt innebär detta, att kostnaderna för verksamheten komma att praktiskt sett helt bäras av statsverket.

Spionage- och underrättelseverksamheten har ofta förgreningar i olika delar av riket. Inom polisorganisationen bör därför möjlighet finnas till central överblick över verksamheten och till samordnande av de erforderliga polisåtgärderna. Jag finner det av denna anledning påkallat, att åt statspolisintendenten uppdrages att sörja för den behövliga samordningen på detta område. Detta faller sig desto naturligare som statspolisintendenten redan enligt gällande föreskrifter fullgör vissa centrala funktioner inom statspolisorganisationen. Åt statspolisintendenten bör härvid anförtros att handha det nu inom allmänna säkerhetstjänsten förda centralregistret.

Såsom av det förut anförda framgår, utövar allmänna säkerhetstjänsten övervakning dels genom vanlig spaningsverksamhet dels ock i form av radiokontroll. Frågan huruvida radiokontrollen skall fortbestå torde i detta sammanhang böra upptagas till prövning.

I de av kriget berörda länderna har illegal radiotrafik varit en vanlig företeelse. Sådan trafik har under krigstiden avslöjats även i vårt land. Den omständigheten att kriget nu upphört erbjuder icke någon säkerhet för att icke illegal verksamhet av detta slag även fortfarande kan komma att bedrivas i viss utsträckning, t. ex. om underjordiska politiska organisationer skulle upprättas med förgreningar till vårt land. Vidare torde få anses, att radiokontrollen genom sin blotta existens medför vissa preventiva verkningar. Benägenheten att använda detta kommunikationsmedel i olovligt syfte måste uppenbarligen ökas, om det är känt att någon risk för upptäckt icke föreligger. Slutligen är det ur beredskapssynpunkt av stor vikt att i händelse av ett skärpt läge personal med utbildning och vana vid radiospaning finnes att tillgå i viss omfattning. Jag anser fördenskull, att radiotrafiken alltjämt åtminstone för någon tid framåt bör stå under kontroll, ehuru verksamhetens omfattning uppenbarligen kan högst väsentligt begränsas. Uppgiften, vilken är av riksomfattande natur och därför icke lämpligen kan full-

göras av lokala polismyndigheter, bör direkt ankomma på statspolisen och således centralt ledas av statspolisintendenten. Om övervakning i nu angivet syfte anordnas, kommer även amatörradiotrafiken automatiskt under kontroll, varvid kan tillses, att amatörsändarna ha tillstånd att utföra sändningar och följa givna föreskrifter rörande verksamheten. Telegrafverket kommer härigenom att i stort sett befrias från utgifter för övervakning av nämnda radiotrafik.

Den sakkunnige har föreslagit, att vid statspolisintendentens sida skulle ställas ett av tre personer bestående råd, med vilket statspolisintendenten skulle ha att rådföra sig i frågor av större vikt eller principiella frågor med betydelse utöver det enskilda fallet. Detta uppslag synes mig vara förtjänt av beaktande. Den här berörda polisverksamheten bör nämligen bedrivas i enlighet med den rättsuppfattning, som hyses av den övervägande delen av vårt folk. Ett kontinuerligt samarbete bör därför enligt min mening komma till stånd mellan statspolisintendenten och vissa medborgarrepresentanter. Samarbetet synes mig emellertid underlättas, om de senares antal begränsas till två. Medborgarrepresentanterna böra ha sådan ställning, att de kunna följa verksamheten och bilda sig ett omdöme om densamma. Anordningen är givetvis icke avsedd att rubba statspolisintendentens tjänstemannaansvar. Detta skall helt kvarstå även i sådana fall, då statspolisintendentens avgöranden träffats i enlighet med medborgarrepresentanternas rekommendationer. I överensstämmelse med denna uppfattning har jag för avsikt att, om riksdagen godkänner mitt förslag att taga statspolisorganisationen i anspråk för verksamheten, utse två för medborgarsinne kända personer, med vilka statspolisintendenten kan samråda i principiella spörsmål och andra frågor av betydelse.

Rörande det personalbehov, som skulle uppkomma, om ifrågavarande uppgifter utföras av statspolisen, ha inom socialdepartementet ingående överväganden ägt rum. Granskningen har inriktats på att begränsa personalbehovet till vad som är oundgängligt för en tillfredsställande utövning av verksamheten. Utredning har vidare med samma mål för ögonen verkställts beträffande personalens löneförmåner och med avseende å behovet av medel för utgifter av omkostnadsnatur.

Vad först angår spaningsverksamheten erfordras givetvis, att statspolispersonalen utökas. För förandet av det tidigare nämnda centralregistret liksom för andra skrivgöromål — särskilt under en övergångsperiod — måste emellertid även biträdespersonal anställas. Då spaningsarbetet i stor utsträckning fordrar anlitande av motorfordon, har det vidare befunnits oundgängligt, att en särskild bilförare står till förfogande.

Huvuddelen av den statspolispersonal, som kommer att finnas avdelad för nu ifrågavarande spaningsuppgifter, kommer att vara stationerad i Stockholm. Kriminalpolisintendenten i Stockholm har en arbetsbörda av den storlek, att det näppeligen kan åläggas honom att jämväl utöva den direkta ledningen av nämnda personal. Under kriget har kriminalavdelningen i Stockholm måst uppdelas på två sektioner, av vilka den ena uteslutande avsetts för ärenden rörande säkerhetstjänsten och utlänningskontrollen m. m. Denna anordning torde såtillvida böra bestå även i fortsättningen som den omedelbara ledningen under polismästaren i Stockholm av den därstädes utövade spaningsverksamheten rörande nu berörda brott bör uppdragas åt en särskild biträdande kriminalpolisintendent. Behov av kvalificerad arbetskraft för ifrågavarande verksamhet föreligger även i vad avser de centrala arbetsuppgifterna. Statspolisintendentens åligganden äro nämligen numera av den omfattningen, att han icke utan att erhålla kvalificerat biträde torde kunna påläggas någon ytterligare uppgift av betydenhet. En särskild befattning

torde därför böra inrättas, vilkens innehavare närmast under statspolisintendenten bör förestå centralregistret och i denna egenskap jämväl under statspolisintendentens ledning handhava de uppgifter, som äga samband med spaningsverksamhetens samordnande. Denne tjänsteman torde även böra tagas i anspråk såsom vikarie för statspolisintendenten under ledighet för denne. Befattningarna såsom chef för spaningsverksamheten i Stockholm och såsom medhjälpare åt statspolisintendenten vid utförandet av det centrala arbetet på förevarande område kunna enligt min mening lämpligen förenas hos en och samma befattningshavare. Med hänsyn till att huvudstaden får antagas bliva centrum för ifrågavarande polisverksamhet är det nämligen ur arbetsynpunkt ändamålsenligt, att den som leder det egentliga spaningsarbetet i Stockholm tillika kan nära samarbeta med statspolisintendenten för att samordna de olika polismyndigheternas arbete. Befattningshavaren bör anställas för hela rikets behov. Kostnaderna för hans avlöning böra på grund härav utgå av statsmedel. Därest det skulle befinnas lämpligt, att han övertager utlänningskontrollen i Stockholm, torde förhandlingar härom böra upptagas med staden, som i dylikt fall bör bidra till avlöningskostnaden.

I fråga om den behövliga utökningen av statspolis kåren har den verkställda utredningen givit vid handen, att för ett tillfredsställande uppehållande av spaningsverksamheten erfordras en personalstyrka i hela riket om följande antal befattningshavare i olika tjänstegrader, nämligen 3 kriminalkommis-sarier, 14 kriminalöverkonstaplar, 4 biträdande kriminalöverkonstaplar och 52 kriminalkonstaplar eller alltså tillhoppa 73 befattningshavare. Då statspolisavdelningen i Stockholm redan tidigare för tillgodoseende av behovet av särskild personal för detta ändamål provisoriskt förstärkts med 21 polismän, skulle alltså den erforderliga nettoökningen av statspolis kåren inskränka sig till 52 befattningshavare.

De nya statspolismännen skola fördelas på olika statspolisavdelningar. Med hänsyn till spaningsverksamhetens speciella natur och då fördelningen på olika avdelningar åtminstone delvis torde böra anpassas med hänsyn till förekommande arbetsuppgifter torde beslut om personalens uppdelning på avdelningar få fattas av Kungl. Maj:t.

Vid den provisoriska förstärkningen av statspolisavdelningen i Stockholm ha Kungl. Maj:ts beslut om avdelningens utökning meddelats för ett år i sänder. Detta har medfört, att de polismän, med vilka polis kåren i anledning härav måste utökas, endast kunnat anställas på extra stat. Därest detta system skulle tillämpas även i fortsättningen, kunde de nyantagna polismännen först efter lång väntetid erhålla ordinarie tjänster. Samma förhållande skulle inträda i de övriga städer, vilkas statspolisavdelningar skulle förstärkas. En sådan ordning kan icke anses tillfredsställande. Den torde heller icke vara behövlig. Med hänsyn till den omfattning, i vilken vakanser förekomma i de kommunala polis kårerna, lär nämligen, om ifrågavarande polisverksamhet skulle inskränkas, de därigenom överflödiga statspolismännen utom möjligen kriminalkommis-sarierna kunna på relativt kort tid återföras till tjänstgöring inom polisdistrikten. Jag förordar därför, att de blivande besluten om utökning av statspolisavdelningar för här berörda ändamål icke göras tidsbegränsade.

Därest statspolisen i här avsedd omfattning tages i anspråk för uppdragande av spioneri och liknande brott torde vissa jämkningar i polislagstiftningen vara erforderliga. Jag kommer att senare denna dag framlägga förslag till erforderliga lagstiftningsåtgärder.

Vad beträffar biträdespersonalen har det visat sig icke möjligt att för budgetåret 1946/47 räkna med ett mindre antal befattningshavare än 34. Jag vill dock framhålla, att, sedan vissa övergångsuppgifter utförts, biträdespersonalen torde kunna högst väsentligt begränsas.

Den totala personalstyrkan för spaningsverksamheten skulle vid bifall till vad jag nu förordat uppgå till 109 befattningshavare. Såsom förut anförts funnos ännu den 1 januari 1946 vid allmänna säkerhetstjänstens spaningsavdelning 153 tjänstemän. Det av mig nu förordade antalet befattningshavare innebär sålunda en väsentlig inskränkning i förhållande till det antal som intill senaste tid för motsvarande uppgifter sysselsatts inom allmänna säkerhetstjänsten. Skillnaden kommer att ytterligare ökas, när efter en viss övergångsperiod indragning kan ske av biträdespersonal.

Med avseende å avlöningsförmånerna till nu angivna personal föreslår jag i likhet med den sakkunnige, att statspolisintendenten för uppdraget att utöva den centrala ledningen av ifrågakommande verksamhet tillerkännes ett årsarvode av 1 800 kronor.

Den befattningshavare, vilken skulle ha att närmast under statspolisintendenten utföra förekommande centrala arbetsuppgifter samt leda spaningsarbetet i Stockholm, torde, i avbidan på närmare erfarenhet rörande arbetsuppgifternas omfattning, icke böra erhålla pensionsberättigande tjänst. I stället torde arvodesanställning böra beredas honom. Då antalet av de personer, som kunna ifrågakomma för befattningen, lärer vara relativt begränsat, synes det för att trygga ett lämpligt personval vara nödvändigt, att arvodet icke utmättes för snävt. Jag vill nämna, att kriminalpolisintendent i Stockholm åtnjuter lön enligt lönegrad B 30 i det av Kungl. Maj:t den 29 april 1938 fastställda lönelementet för ordinarie tjänstemän vid vissa av överståthållarämbetets avdelningar och ämbetet underlydande institutioner m. m. (= A 30 i civila avlöningsreglementet) jämte avlöningsförstärkning av 1 500 kronor om året ävensom dyrtidstillägg å dessa förmåner enligt de för Stockholms stads befattningshavare gällande grunderna. För förvärv av en lämplig arbetskraft för här berörda uppgifter torde dock icke vara nödigt att räkna med arvode av samma storlek som avlöningen till kriminalpolisintendent i Stockholm. Man synes emellertid böra utgå ifrån att befattningshavaren bör komma i åtnjutande av arvode motsvarande avstädda löneförmåner å tjänst, som av honom innehas, samt därutöver viss särskild ersättning. Det är icke möjligt att mera exakt angiva till vilket belopp arvodet med tillämpande av dessa grunder kommer att uppgå. Jag föreslår, att vid anslagsberäkningen ett belopp av 18 000 kronor avses för ändamålet.

Till statspolismännens avlöning m. m. är staten skyldig utbetala bidrag i princip motsvarande de förmåner, som tillförsäkrats polismännen i de kommunala lönelementena. Jag beräknar, att under nästa budgetår för ändamålet kommer att åtgå ett belopp av 792 800 kronor.

Till bilföraren torde med beaktande av den allmänna arbetsmarknadens löner ersättning böra utgå efter 5 500 kronor om året. Denna ersättning är lägre än det bidrag staten skulle ha att utgiva om en kriminal- eller ordningskonstapel inom statspolisen toges i anspråk.

Vad slutligen de kvinnliga befattningshavarna angår, bör en av dessa, vilken skall stå till förfogande för den nye befattningshavaren hos statspolisintendenten, vara språkkunnig och kunna användas såsom tolk. I betraktande av det allmänna löneläget torde för henne böra räknas med en ersättning av 7 200 kronor om året. Ett av biträdena — med placering å statspolisintendentens expedition — anser jag böra hänföras till 4 lönegraden å den i civila icke-ordinariereglementet upptagna löneplanen Ex. Övriga biträden lära endast böra beredas arvodesanställning. Såsom genomsnittsarvode synes man lämpligen kunna räkna med det av den sakkunnige angivna beloppet av 4 560 kronor om året. Därjämte bör för tillfällig skrivhjälp avses ett belopp av förslagsvis 12 000 kronor. Enligt nu angivna beräkningsgrunder skulle löneutgifterna för den kvinnliga personalen utgöra cirka 169 000 kronor.

Samtliga löneutgifter för spaningsverksamheten skulle alltså uppgå till (1 800 + 18 000 + 792 800 + 5 500 + 169 000) 987 100 kronor.

Spaningsverksamheten föranleder härutöver vissa andra kostnader. Så måste statspolisens bil- och cykelpark utökas. Anskaffningsbehovet kan uppskattas till 7 bilar och 20 cyklar. Efter ett pris av 8 000 kronor per bil och 200 kronor per cykel, skulle sammanlagda kostnaderna härför uppgå till 60 000 kronor. I den mån en minskning av ifrågavarande polisarbete kommer att äga rum bli de nu nämnda fordonen behövliga för förnyelse av statspolisens bil- och cykelbestånd i övrigt. Genom den föreslagna fordonsanskaffningen komma alltså under nyssnämnda förutsättning de framtida inköpskostnaderna att reduceras. För den nya personalen måste vidare möbler, skrivmaskiner och andra inventarier i viss utsträckning inköpas. Härför erfordras enligt gjorda beräkningar ett belopp av 36 000 kronor. De nu nämnda utgifterna äro av engångsnatur. Av verksamheten föranledda löpande utgifter hänföra sig till underhåll och drift av motorfordon och cyklar, expenser, ersättning till polisdistrikten för tillhandahållande av expeditionslokaler och garage samt för städning, lyse och telefon m. m. En förhandsberäkning av dessa utgifter måste bli mycket approximativ. Jag föreslår, att för nämnda ändamål beräknas ett sammanlagt belopp av 220 000 kronor. Till bestridande av utgifter av omkostnadsnatur skulle alltså behöva anvisas tillhoppa (60 000 + 36 000 + 220 000) 316 000 kronor.

De totala kostnaderna för spaningsverksamheten under nästa budgetår skulle i enlighet med det anförda uppgå till (987 100 + 316 000) 1 303 100 kronor.

Vad härefter vidkommer radiokontrollen har den i departementet verkställda översynen resulterat i att den nuvarande personalstyrkan, vilken omfattar 84 befattningshavare, kunnat nedbringas till cirka 35 tjänstemän, av vilka 23 polismän. Det har vidare ansetts möjligt att för flertalet polisbefattningar avse ordningspolismän i stället för kriminalpolismän, varigenom även en viss besparing uppkommer. Kostnaderna för radiokontrollen under nästa budgetår ha med dessa utgångspunkter och för täckande av medelsbehovet för omkostnader uppskattats till 469 700 kronor. Till jämförelse må nämnas, att de löpande kostnaderna under år 1944 uppgingo till över 800 000 kronor. Närmare redogörelse för radiokontrollens organisation än den nu lämnade torde icke böra inflyta i statsrådsprotokollet. Ytterligare upplysningar torde i stället för lämnas till riksdagens vederbörande utskott.

Till de medborgarrepsentanter, med vilka statspolisintendenten skulle ha att samråda, torde böra utgå arvode med 25 kronor för varje sammanträde. De sammanlagda arvodeskostnaderna under nästa budgetår synas kunna approximativt beräknas till 700 kronor.

I sin helhet skulle alltså verksamheten för nästa budgetår kunna beräknas draga en kostnad av (1 303 100 + 469 700 + 700) 1 773 500 kronor.

Härtill måste läggas vissa nu icke förutsebara utgifter för undersökningar i utlandet rörande svenska medborgares samt vissa här i landet verksamma utlänningars förhållanden under kriget. Med hänsyn härtill och då vissa av de förut angivna utgiftsposterna t. ex. för statspolismännens löner — vilka växla i olika polisdistrikt — icke kunna på förhand exakt beräknas, anser jag, att för ifrågavarande ändamål bör anvisas ett anslag av 1 800 000 kronor, vilket anslag bör hava karaktären av förslagsanslag. Detsamma torde böra betecknas Kostnader till särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av spioneri m. m.

Utöver dessa kostnader torde staten övergångsvis — för tiden den 1 juli — den 31 december 1946 — böra bestrida avlöningen för en extra stadsfiskal i Stockholm med uppgift att handlägga åtal mot för landsskadlig verksamhet

misstänkta personer. Jag har för avsikt att, om riksdagen icke framställer erinran häremot, föreslå, att för ändamålet erforderligt belopp anvisas från förslagsanslaget till anordnande av polisbevakning i annan än den i lagen om polisväsendet i riket stadgade ordning m. m.

Därjämte kan ifrågakomma att utgiva bidrag till kostnader, som polisdistrikt före den 1 juli 1946 haft att vidkännas för åtgärder, vilka avsett hindrande och uppdagande av spioneri m. m. Kungl. Maj:t har hittills i sådana ärenden fattat beslut från fall till fall. Då ifrågavarande polisverksamhet varit koncentrerad till vissa polisdistrikt, vilka således åsamkats mera betydande kostnader för verksamheten, kan det vara motiverat, att staten lämnar bidrag till kostnaderna. För närvarande ligger under Kungl. Maj:ts prövning en framställning om bidrag från Stockholms stad. Jag förutsätter, att Kungl. Maj:t även efter ingången av nästa budgetår skall äga att, om och i den mån så finnes skäligt, tilldela polisdistrikt bidrag till utgifter för angivna verksamhet, vilka belöpa på tiden före den 1 juli 1946. För ändamålet torde böra anlitas det nyssnämnda anslaget till anordnande av polisbevakning i annan än den i lagen om polisväsendet i riket stadgade ordning m. m.

Vissa avvecklingsfrågor.

Uppsägningsvillkor för allmänna säkerhetstjänstens personal. I den sakkunniges promemoria erinras, att genom Kungl. Maj:ts cirkulär den 29 juni 1945 (nr 516) angående vissa avvecklingsåtgärder inom statsförvaltningen i samband med övergången till fredsförhållanden riktlinjer uppdragits beträffande avvecklingen av uppkommande överskott av civil personal utan ordinarie eller extra ordinarie tjänstemannaställning. Enligt dessa riktlinjer skulle anställningshavare med minst två års anställningstid i allmänhet åtnjuta tre månaders uppsägning.

Med anslutning till den sakkunniges förslag har *föredragande statsrådet* förordat, att de i nämnda cirkulär angivna normerna komma till tillämpning även beträffande allmänna säkerhetstjänstens personal.

Behandlingen av hos allmänna säkerhetstjänsten kvarliggande brev m. m. Den sakkunnige har uttalat att allmänna säkerhetstjänstens handlingar borde arkiveras efter samma principer som i allmänhet gällde för arkivering av statsmyndigheternas handlingar. Beträffande det material, som samlats på grund av kommunikationskontrollen, ifrågasättes emellertid huruvida antledning föreläge att för framtiden bevara detsamma.

Sistnämnda material utgöres av dels post- och telegramförsändelser samt andra försändelser, vilka tagits i beslag eller vilkas expediering inställts genom säkerhetstjänstens ingripande, ävensom rapporter över avlyssnade telefonsamtal, dels ock kartotek och andra register över granskade försändelser och avlyssnade telefonsamtal.

I promemorian upplyses, att postförsändelserna omfattade 4 säckar rekommenderade brev, 115 säckar vanliga brev och brevkort samt 85 säckar korsband. Samtliga försändelser voro registrerade. Rapporterna över avlyssnade telefonsamtal förvarades i samlingspärmar med 250—300 telefonrapporter i varje pärm, vilka i sin tur inlagts i inemot 100 kartonger, envar

rymmande 7 pärmar. Därjämte finnes ett mindre antal försändelser, som kvarhållits i samband med den s. k. samfärdselkontrollen, d. v. s. övervakningen av järnvägar samt väg-, sjö- och luftförbindelser.

På anmodan av föredragande statsrådet har inom allmänna säkerhetstjänsten beträffande de hos säkerhetstjänsten den 30 juni 1945 kvarliggande breven verkställts utredning rörande orsakerna till brevens kvarhållande. En redogörelse för utredningsresultatet lämnas på s. 31—32 i propositionen.

Föredragande statsrådet har anfört följande.

I 2 § lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m. medgavs — under förutsättning att det befanns erforderligt för att hindra att obehörig erhöle kännedom om förhållanden, vilkas meddelande till främmande makt kunde skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med främmande makt, eller för att vinna utredning om obehörigt utforskande av sådant förhållande eller om överbringande till obehörig av meddelande därom — bland annat att föremål finge tagas i beslag samt expediering av postförsändelse inställas eller fördröjas. Av övergångsbestämmelserna till lagen torde få anses framgå, att åtgärder, som beslutats med stöd av lagen, icke finge upprätthållas längre tid än lagen ägde giltighet.

I samband med lagens upphörande den 30 juni 1945 uppkom frågan, hur man borde förfara med de brevörsändelser, som med stöd av lagens bestämmelser omhändertagits av allmänna säkerhetstjänsten. Frågan behandlades av Kungl. Maj:t, som genom beslut den 29 juni 1945 anbefalldes säkerhetschefen att tillse, att brev, som innehölle penningar, värdehandlingar eller värdeföremål i övrigt, vidarebefordrades till adressaten, att försändelser, vilka innehölle från utlandet ankomna kartor, överlämnades till försvarsstaben, samt att övriga försändelser, i den mån desamma av vederbörlig avsändare efterfrågades, på begäran av denne antingen återställdes till avsändaren eller vidarebefordrades till adressaten. Förstnämnda grupp av brev har därefter av säkerhetstjänsten överlämnats till generalpoststyrelsen, som vidareexpedierat breven. Försändelser, innehållande kartor, ha i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut omhändertagits av försvarsstaben. Övriga försändelser finnas alltjämt i säkerhetstjänstens förvar. Hos generalpoststyrelsen har efter meddelandet av Kungl. Maj:ts beslut reklamation eller annan förfrågan rörande dessa brev icke i något fall förekommit.

Den sakkunnige föreslår, att de hos allmänna säkerhetstjänsten kvarliggande breven förvaras intill utgången av året näst efter det, under vilket parlamentariska undersökningskommissionen slutfört sitt uppdrag och Kungl. Maj:ts beslut i anledning därav meddelas samt, för den händelse därav föranledes ytterligare prövning, slutlig sådan prövning skett. Efter denna tidpunkt skulle breven förstöras. I fråga om värdeförsändelse anser dock den sakkunnige, att såsom tidigaste tidpunkt för förstörandet bör bestämmas den 1 januari 1949. Samtliga registerkort skulle emellertid i postverkets intresse förvaras enligt samma grunder som andra arkivalier.

Generalpoststyrelsen förordar i sitt yttrande över den sakkunniges förslag, att breven överlämnas till styrelsen för vidarebefordran till adressaten eller — om detta anses icke böra ske — för återställande till avsändaren. Riksarkivet återföreträder i sitt utlåtande närmast den uppfattningen, att breven böra arkiveras.

Med hänsyn till vad sålunda förekommit har jag funnit erforderligt upptaga frågan om hur med breven bör förfaras till ytterligare övervägande. Tvångsåtgärder beträffande dessa äga icke längre bestånd, enär breven efter

reklamation utlämnas till avsändaren eller vidarebefordras till adressaten. Spörsmålet är emellertid, huruvida positiva åtgärder skola vidtagas för försändelsernas vidarebefordran eller, om så ej sker, hur länge breven skola förvaras, huruvida de skola efter viss tid förstöras eller om de skola behandlas som arkivalier.

Ett skäl, som onekligen kan anföras för att försändelserna böra vidareexpedieras, är att de mot betalning medelst frankotecken överlämnats till postverket för befordran. Å andra sidan föreligga åtskilliga omständigheter, som tala emot ett sådant tillvägagångssätt. Ur rent formell synpunkt kan framhållas, att enligt gällande bestämmelser postverket icke gentemot avsändare eller adressat har ekonomiskt ansvar för förlust, försening eller felutlämning av vanlig — icke assurerad eller rekommenderad — postförsändelse. En sådan formell synpunkt bör dock givetvis icke vara avgörande för frågans bedömande. Däremot synes det mig med hänsyn till den förhandenvarande situationen — då försändelser, som av speciella skäl omhändertagits av myndighet under rådande krigsläge och som i många fall bort vara adressaterna till handa för länge sedan, ligga anhopade i stor massa — befogat att bedöma spörsmålet främst ur praktiska synpunkter.

Inrikesbrev ha i allmänhet stoppats av militära skäl. En del uppgifter av militärt innehåll äro alltjämt aktuella. Ett mycket stort antal av dessa brev har avsänts av personal vid militärförband i gränstrakterna.

Beträffande utrikesförsändelserna kan det starkt ifrågasättas, huruvida vidarebefordran bör ske av brev, som stoppats av militära skäl, framför allt om dessa skäl avse förhållanden, vilka fortfarande äro av betydelse. Mindre lämpligt synes även vara att nu expediera försändelser adresserade till tidigare tyska myndighetspersoner eller ledande nazister. Detta gäller även brev ställda till utländska under kriget verksamma propagandaorgan. Försändelser, som under gamla adresser nu skulle sändas till centraleuropeiska länder — där stora folkomflyttningar ägt rum både under och efter kriget — torde i ett synnerligen stort antal fall vara obeställbara.

Brevens innehåll lärer i det alldeles övervägande antalet fall numera vara utan betydelse för adressaterna. I den mån tilltänkta affärstransaktioner på grund av brevens kvarhållande icke kommit till stånd, torde det nu i allmänhet vara för sent att härutinnan vidtaga rättelse. Även om frågan, hur med breven skall förfaras, är i viss mån tveksam, anser jag, att övervägande skäl tala för att brev, som på grund av med kriget sammanhängande förhållanden stoppats, i många fall för flera år sedan, ej nu böra vidarebefordras. Brev torde emellertid icke böra undanhållas avsändare och adressater, som finna skäl efterfråga dem. Uppfattningen, att breven skulle vara att betrakta såsom arkivalier, kan jag sålunda icke dela.

Jag hyser alltså den meningen, att breven böra bevaras under skälig tid, förslagsvis till den 1 juli 1949. De brev, som då ej efterfrågats, böra förstöras.

Om riksdagen ej uttalar erinran mot detta förslag, har jag för avsikt att vidtaga åtgärder för att i samband med säkerhetstjänstens avveckling breven jämte tillhörande registerkort överlämnas i postverkets vård med förordnande, att brev, som efterfrågas av reklamant, skall utlämnas till denne, samt att de brev, som icke efterfrågats före den 1 juli 1949, skola förstöras.

Vid kommunikationskontrollen i övrigt erhållet material torde efter beslut av Kungl. Maj:t böra vid lämplig tidpunkt förstöras.

Motionen.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag har utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.* väckt motion (II: 542), vari hemställts, att riksdagen vid bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 284 för sin del måtte besluta, att statspolisintendenten i anförda verksamhet i sedvanlig ordning samråder med vederbörande departementschef, att om något råd därutöver blir erforderligt detta får en mera allsidig sammansättning, samt att de av säkerhetspolisen beslagtagna breven, med ovan anförda undantag, i möjligaste mån återställas till adressaten eller avsändaren och att anteckningarna beträffande avlyssnade telefonsamtal ställas till de avlyssnades förfogande, samt att materialet i övrigt arkiveras.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för nämnda förslag, får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet.

Såsom föredragande statsrådet framhållit bör en sådan speciell organisation som den allmänna säkerhetstjänsten uppenbarligen icke äga bestånd under mera normala förhållanden. Organisationen bör upphöra med utgången av detta budgetår.

Uppgiften att övervaka och följa den spionage- och underrättelseverksamhet, som jämväl i nuvarande läge kan förekomma i vårt land, bör såsom statsrådet framhållit tillkomma de ordinära polis- och åklagarmyndigheterna. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skola dessa vid utförandet av det egentliga spaningsarbetet i allmänhet anlita biträde av statspolispersonal, varigenom kostnaderna för verksamheten komma att praktiskt sett helt bäras av statsverket. En sådan anordning synes även utskottet lämplig.

Då spionage- och underrättelseverksamheten ofta har förgreningar i olika delar av riket, har behov ansetts föreligga av en central överblick över verksamheten och av möjlighet att samordna de erforderliga polisåtgärderna. Den behövliga samordningen föreslås skola ombesörjas av statspolisintendenten, som jämväl skulle anförtros att handha det nu inom allmänna säkerhetstjänsten förda centralregistret. Vid intendentens sida skulle ställas ett råd, med vilket han skulle ha att rådföra sig i frågor av större vikt eller principiella frågor med betydelse utöver det enskilda fallet. Rådet skulle enligt sakkunnigförslaget utgöras av tre personer. För underlättande av samarbetet har antalet ledamöter i rådet dock i Kungl. Maj:ts förslag begränsats till två.

Vad sålunda föreslagits har utskottet ansett sig böra förorda. I motionen II: 542 föreslås, att rådet skall innesluta representanter från samtliga i riksdagen representerade politiska riktningar. En sådan mera vidlyftig sammansättning av rådet synes på de skäl föredragande statsrådet anført böra undvikas. Tills vidare torde systemet med tvåmannaråd böra försöksvis tillämpas.

Kostnaderna för den ifrågavarande verksamheten ha beräknats till 1 800 000 kronor. Utskottet är för sin del icke berett att godkänna utgifter av denna storleksordning till ändamål av ifrågavarande slag såsom naturliga för normala förhållanden. Vid framtida medelsanvisning bör jämväl frågan om behövligheten av en organisation för ändamålet tagas under förnyat övervägande. Vad angår den för instundande budgetår beräknade kostnadsramen, anser utskottet att en viss inknappning bör kunna äga rum. Utskottet är med hänsyn härtill ej berett tillstyrka, att anslag till ändamålet anvisas med högre belopp än 1 500 000 kronor och förutsätter att Kungl. Maj:t vidtager en mot nedsättningen av anslagsbeloppet svarande begränsning av organisationen.

Vad angår behandlingen av hos allmänna säkerhetstjänsten kvarliggande brev m. m., synes denna fråga böra bliva föremål för ytterligare överväganden, varvid i främsta rummet de rättsliga synpunkterna böra närmare klargämmas.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till *Kostnader till särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av spioneri m. m.* för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 500 000 kronor,

II. att motionen II: 542 ej må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 21 juni 1946.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit
från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Lindström, Larsson, Bäckström, Karl Andersson, Heiding, Mannerskantz, Gustaf Karlsson, Gyllström, Berling,* fröken *Andersson* och herr *Ivar Persson*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Ward, Ohlin, Falla,* *Andersson* i Malmö, *Mårtensson, Pettersson* i Dahl, *Petterson* i Degerfors, *Thapper,* *Onsjö* och *Birke*.